

עדנה גורני

עורכת מדור שירת הסביבה

ציטוט מומלץ

גורני ע. 2022. החפרפרת כְּנוֹבֶת-הָאֵף והחוקר שלה / רחל חלפי. אקולוגיה וסביבה 13(4).

STAR-NOSED MOLE
Condylura cristata

חפרפרת כְּנוֹבֶת-הָאֵף

החפרפרת כְּנוֹבֶת-הָאֵף והחוקר שלה / רחל חלפי

16 בפברואר, 2023

גיליון חורף 2022 / כרך 13(4)

[שירת הסביבה](#)

לְזַלל עֶרְמַת תּוֹלְעִים ב־10 נְגִיסוֹת בְּתוֹךְ 2 שְׁנִיּוֹת?! / ד"ר קֵנֶת קֵטָאנִיָּה, חוֹקֵר מְדַעִי הָעֶצֶב / מאוניברסיטת נְדֵרְבִילִט, שֵׁפֶשֶׁף אֵת עֵינָיו בְּשִׁקְרָה / מְבַעַד לְרִצְפַת הַזְּכוּכִית שֶׁל מַחְלַת-הַמַּעֲבָדָה, / חֲפֵרְפֶרֶת, כּוֹכֶבֶת זְלִילָה קוֹלוֹסָלִית, / נוֹגֶסֶת בְּתַנּוּעָה מְטֹרְפֶת – מְהִירָה פִּי 26 / מְזוֹ שֶׁל שִׂיאֵיִת הַעוֹלָם הָאֲנוּשִׁית בְּנִגְיָסָה, / הַגְּבֵרֶת סוֹנִיָּה תוֹמָס מִיִּרְגֵינִיָּה. / כִּיּוֹן שֶׁד"ר קֵטָאנִיָּה הִתְקַשְׁהָ לְעֵקֶב אַחַר תַּנּוּעַת הַזְּלִילָה הַמְהִירָה, / הוּא צֶלֶם אֵת הַסְּעָדָה הַמְטוֹרָה / בְּמַצְלָמָה מֵאֵתָה. / טוֹב, צְרִיךְ לְהַסְבִּיר שֶׁזוֹ לֹא סֵתֵם חֲפֵרְפֶרֶת. כְּלוּמָר, בְּכַל – / הִיא רִגְלָה לְגַמְרִי. / פֶּרֶט לְאֵפָה – שֶׁמִּמֶּנּוּ מְשִׁתְרָבִים / 22 זִיזִים בְּשִׁרְנֵיִם מְפֹרְסִים מְפֹרְסִים כְּמוֹ אֲצָבוֹת זְעִירוֹת. / אֵף שֶׁכְּלוֹ חִשְׁנִים, אֲנָקוֹלִים לַתַּפֵּס, אֲצָבוֹת לְחֹטֵף, / מְצַבְטִים לְשֶׁלֶף, שְׁנִים לְנֶגֶס. / אֵף שֶׁפּוֹעֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר טוֹב מְזוּג יָדָם זְרִיזוֹת. / אֵף רַעֲבָתָן. תְּזוּזִית. / הִיא מְטֹלְטֶלֶת רֹאשָׁה נִתְקַלֶּת בְּמִזוֹן פּוֹשֶׁקֶת פִּיהָ לּוֹכֶדֶת טְרֶפֶה בְּשִׁנֵּיהָ הַקְּדָמִיּוֹת / וְהַכֹּל – בְּתוֹךְ חֲמִישִׁית שֶׁל שְׁנֵיהָ אַחֲתָ! //

אֶפְשֶׁר אוּלַי לְהִנִּיחַ כִּי הַד"ר קֵטָאנִיָּה: / מִי קָרָא לָהּ "חֲפֵרְפֶרֶת כְּנוֹבֶת-הָאֵף", / וְאוּלַי אֵף חִרְזוּ בְּשִׁבְלָה כְּמָה הַרְהוּרִים. / לְמִשְׁלָ: / הוּא חֲפֵרְפֶרֶת צְמֻרְמֶרֶת אִיזוֹ מְנַהֶרֶת- / תִּקְוָה אֵת חוֹפְרֶת? / וְלֹאֵן זֶה אֶצֶה לָךְ כֹּה הַדְרֶךְ? // וְאוּלַי ד"ר קֵטָאנִיָּה רַק שִׁקְעָה בְּמַחְשָׁבָה פִּילוֹסוֹפִית עַל / טִיבוֹ שֶׁל הַזְּמִן / וְאוּלַי שֶׁאֵל עֲצָמוֹ אִם הַזְּמִן שֶׁלָּהּ / הוּא אַחַר מְשֻׁלְנוּ // וְאוּלַי ד"ר קֵטָאנִיָּה תִּהְיֶה / מֵהַרְצָה הַטֵּבֵעַ לְהַשִּׁיג / כְּשִׁמְתַח אֵת קְפִיץ-הַנְּגִיסָה-וְהַזְּלִילָה שֶׁלָּהּ / עַד כְּדִי כִּךְ? / לְמָה שֶׁאֵף כְּשֶׁעֲצָב לָהּ אֵף רַב-זִיזִים-וּתְזוּזִית – / אֵף לְגַמְרִי מְטֹרְפֶ? / וּמִדּוּעַ הַמְלִיךְ אוֹתָהּ לְאֵלּוּפֶת-הַטְּרִיפָה, / פִּי עֵשְׂרִים וְשֵׁשׁ מִן הַגֵּב' סוֹנִיָּה תוֹמָס? //

אוּלַי בְּכָל־הַחֲפֵרְפֶרֶת הִיא זוֹ שֶׁמִּתְבּוֹנְנֶת בְּאִפּוֹ שֶׁל ד"ר קֵטָאנִיָּה / וְחוֹשֶׁבֶת: מִזֶּרֶ! אִיזָה אֵף! אֵף כְּל-כֶךְ כְּל-כֶךְ בְּלִיתִי מִפְתָּח!

בעקבות קטע מדעי בטלוויזיה 14.2.05

מתוך: רחל חלפי תשע"א. ספר היצורים. הקיבוץ המאוחד.

בין המילים

שיאנית העולם בזלילת ביצים – סוניה תומאס | צילום: Brian Chu, ויקימדיה, CC BY 2.5

החפרפרת נְכֹבֶת-הָאֵף היא חפרפרת קטנה, שצדה את טרפה גם מתחת למים וחיה במחילות במזרחה של אמריקה הצפונית. השיר פותח במה ששודר בטלוויזיה – מהירות הטרפיפה והאכילה של החפרפרת גדולה פי עשרים ושישה מקצב השיאנית האנושית לאותה שנה, סוניה תומס, שכילתה 65 ביצים קשות בשש דקות וארבעים שניות. מעבר לשיאים ולהשוואות מגוחכות, שתי האכלניות מוצגות כיצורים מוזרים, גרוטסקיים אפילו. המשוררת ממשיכה ומתארת את פליאתו של המדען על קצב האכילה המהיר של החיה שהוא חוקר. דומה שהפליאה ניצתה אף במשוררת, והיא מדמינת שאלות, חלק מהן פילוסופיות, על תקווה ועל זמן, שאולי אף הן מטרידות את החוקר, ומסיימת את השיר בהיפוך הומוריסטי שחושף כיוון חשיבה מקורי וייחודי – מה חושבת החיה על החוקר? החפרפרת במקרה זה משתאה עד כמה אפו של החוקר בלתי מפותח בהשוואה לאפה שלה.

זוהי שאלה שנשאלת רק לעיתים נדירות – מה חושבת החיה על חוקרים בפרט ועל בני האדם בכלל. מחקרים על גבי מחקרים מלמדים אותנו על בעלי חיים וצמחים, ואנחנו איננו נעצרים כדי לשאול מה מרגיש או מה חושב הצד שנחקר, שנכלא, שנערכים עליו ניסויים, הצד שנתפס כאובייקט ולא כסובייקט כמונו. למעשה איננו **רואים** את בעלי החיים, בוודאי שלא כיצורים שווים לנו. הם מוצרים שאנו צורכים – בשר וחלב, פרוות, נוצות, תרופות ועוד ואובייקטים לקידום מחקרים שונים ברפואה, בפסיכולוגיה, בפיזיולוגיה, בנירולוגיה ובתעשיית הקוסמטיקה.

מחקרים בבני אדם אסורים על פי חוק במרבית מדינות העולם, ואכן החפרפרת היא מושא המחקר, ולא האישה. היחס הדואלי לגבי עריכת מחקרים מעורר שאלות. אחד היוצרים שערער על זכותנו לערוך מחקרים בבעלי חיים הוא הסופר הצ'כי קארל צ'אפק. בספרו **המלחמה בסלמנדרות**, שיצא לאור בשנת 1936 (התרגום של רות בונדי לעברית יצא לאור במחברות לספרות ב-2012), מתאר הסופר באירוניה רבה קונגרס מדעי "על מה שמכונה בלשון המדע חיי הרוח של בעלי החיים". בזמן שהחוקרים מציגים את מחקריהם, חושב המספר מה היו תוצאות המחקרים לו בוצעו הניסויים בחוקרים עצמם: "באותו רגע התחילה לנקר במוחי השאלה אילו הפרעות היו מופיעות אצל פרופסור דבריינט אילו כרתו לו את אונת מוחו הימנית; איך היה מגיב ד"ר אוקגאווה החייכני אילו הייתי מגרה אותו במכות חשמל, ואיך היה מתנהג פרופסור רהמן אם מישהו היה כותש לו את שבלול האוזן".

ההפיכה ההומוריסטית שמבצעת רחל חלפי בסיום השיר היא אכן מהפכה – החפרפרת היא בעלת תודעה, היא חושבת ומרגישה, היא תוהה לגבי החוקר, שופטת את אפו כמפותח פחות משלה, ומותירה לנו לתהות מה דעתה על החוקר עצמו. היפוך זה מחזיר אותנו לשגור ולמקובל – לשיפוט שלנו לגבי ערכן הפחות של חיות בהשוואה אלינו, ולהפרדה המוחלטת שיצרנו בין אנושיות לחייתיות.